

Nr 9.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.; given Stockholms slott den 19 december 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

De föreslagna ändringarna i 1942 års administrativa fullmaktslag avse grunderna för lagens försättande i tillämpning samt en anpassning av lagen till den vid 1951 års riksdag beslutade civila regionala beredskapsorganisationen.

F ö r s l a g
till
L a g

om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser
angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid
krig eller krigsfara m. m.

Häri genom förordnas, att 1, 2, 3, 11 och 12 §§ lagen den 13 mars 1942 med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att bestämmelserna i 2—13 §§ skola tillämpas; dock må sådant förordnande ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som avses i första stycket, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Under tid, då förordnande, som nu sagts, är i kraft, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot vad enligt förordnandet blivit bestämt.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande, som i första stycket sägs, skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningens skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under tid, då bestämmelserna i 2—13 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om *krigsdomstolar* eller myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende, varom stadgats i *sistnämnda lag eller lagen med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.*

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om *krigsrätter* eller myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende, varom stadgats i *nämnda lag.*

Med den ----- och inrättningar.

2 §.

Då det ----- är stadgat.

I den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, må Konungen ock bestämma, att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning.

I den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, må Konungen ock bestämma, att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning *eller att kommunal befattningshavare skall tjänstgöra i statlig befattning eller i annan kommunal befattning än den han innehar.*

3 §.

Då det ----- tillträda uppdraget.

Bestämmelserna i ----- genom val.

Vad i lag eller författning är stadgat därom, att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag, äge ej tillämpning; *dock vare den som fyllt sjuttio år ej skyldig att mottaga uppdrag eller kvarstå däri.*

Vad i lag eller författning är stadgat därom, att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag, äge ej tillämpning.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

11 §.

Befogenhet, som enligt 2 § första stycket 2—6 eller andra stycket, 3 § första eller andra stycket, 4 § första stycket eller 10 § andra stycket tillkommer Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. *I trängande fall äge länsstyrelse i vad angår länet även utan sådant uppdrag, för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande*, utöva befogenhet, som enligt denna lag tillkommer Konungen.

Befogenhet, som enligt 2 § första stycket 2—6 eller andra stycket, 3 § första eller andra stycket, 4 § första stycket eller 10 § andra stycket tillkommer Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. *Kan under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äge civilbefälhavare inom sitt område eller, om civilbefälhavare ej finnes eller hans beslut ej kan avvaktas*, länsstyrelse i vad angår länet även utan sådant uppdrag utöva befogenhet, som enligt denna lag tillkommer Konungen.

12 §.

Delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, skall ske genom militär myndighets försorg. Intyg av sådan myndighet gälla såsom fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall intyget tillika innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgöring är hindrad att inställa sig. Har delgivning verkställts annorledes än genom militär myndighet, vare den gällande; dock må delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess *fästande å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk* eller på annat sådant sätt.

Delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, skall ske genom militär myndighets försorg. Intyg av sådan myndighet gälla såsom fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall intyget tillika innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgöring är hindrad att inställa sig. Har delgivning verkställts annorledes än genom militär myndighet, vare den gällande; dock må delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess *överbärande till den söktes husfolk* eller på annat sådant sätt.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 november 1952.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i lagen med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.* samt anför därvid följande.

Lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (i allmänhet benämnd administrativa fullmaktslagen) bereder möjlighet att vid krig eller krigsfara eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden göra väsentliga avvikelser från eljest gällande regler rörande den statliga och kommunala förvaltningens organisation och verksamhet. Lagen torde alltjämt böra bibehållas för att kunna hållas i beredskap för tillämpning vid ett skärpt läge. Med hänsyn till åtgärder, som på senare tid vidtagits på beredskapsplaneringens område, och andra förhållanden är emellertid vissa ändringar i lagen påkallade. Frågan härom har varit föremål för utredning inom justitiedepartementet. En inom departementet upprättad promemoria i ämnet har varit remitterad till vissa myndigheter. Sedan yttrandena nu inkommit, anhåller jag att få anmäla ärendet.

Gällande bestämmelser m. m.

Genom proposition nr 183 till 1940 års lagtima riksdag framlades på grundval av en av processlagberedningen utarbetad promemoria förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. Sedan propositionen bifallits av riksdagen, utfärdades lag i ämnet den 26 april 1940 (nr 272). Denna lag, som var tidsbegränsad, är numera ej i kraft.

Då en motsvarande lagstiftning ansågs erforderlig beträffande förvalt-

ningsdomstolarnas och förvaltningsmyndigheternas verksamhet, tillkallades, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 19 april 1940, särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och utarbeta förslag i ämnet. De sakkunniga avgav den 14 augusti 1940 betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (SOU 1940:23). Förslaget framlades för 1940 års urtima riksdag (proposition nr 30). Sedan riksdagen bifallit propositionen, utfärdades den 1 november 1940 en lag i detta ämne, vilken lag skulle gälla till och med den 31 mars 1942.

Vid 1942 års riksdag framlades genom proposition nr 6 förslag till ny lag i samma ämne. Anledningen till omarbetningen var bl. a. att lagen ansågs böra omfatta även vissa kyrkliga myndigheter. För denna komplettering av lagen ansågs allmänna kyrkomötets medverkan erforderlig. På grundval av den nämnda propositionen, vilken bifölls av riksdagen, utfärdades förutnämnda lag den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Till skillnad från de år 1940 utfärdade särskilda lagarna gjordes denna lag ej tidsbegränsad. Såsom skäl härtill åberopades i propositionen det förhållandet, att betydande svårigheter kunde uppstå att erhålla erforderlig medverkan av kyrkomötet till eventuella prolongeringar.

I det förutnämnda av särskilda sakkunniga framlagda betänkandet angavs såsom allmänna riktlinjer för utformningen av lagförslaget, att de behov, som i fråga om de statliga och kommunala förvaltningsmyndigheterna krävde beaktande vid krig eller krigsfara, avsåge dels organisationen och dels förfarandet. Den ledande synpunkten beträffande myndigheternas organisation måste vara, att deras funktionsduglighet såvitt möjligt upprätthölls. Detta vore av desto större vikt som de krav förvaltningen hade att tillgodose under de utomordentliga förhållanden, som krigstiden medförde, i vissa fall framträdde med långt större styrka liksom de erhöle en helt annan omfattning än under normala förhållanden. Även förvaltningsverksamheten måste i många hänseenden påverkas av krigsförhållandena. Särskild uppmärksamhet påkallade de bestämmelser som reglerade förfarandet vid förvaltningsärendenas behandling; även här framträdde i främsta rummet kravet på förvaltningens effektivitet.

Enligt de angivna grundsatserna avser lagen såväl förvaltningsmyndigheternas organisation som förvaltningsförfarandet. Under de sakkunnigas arbete framfördes från olika håll förslag om vissa av krigsförhållandena påkallade materiella ändringar i lagar och författningar, såsom rörande vård och behandling av fångar och andra av samhället omhändertagna, kontrollåtgärder och regleringar av olika slag m. m. Dessa frågor ansåg de sakkunniga dock falla utanför sitt uppdrag. Bestämmelserna i lagen anknyter i flera fall till regler i den särskilda rättegångslagen, vilken emellertid enligt vad nyss anmärkts numera är ur kraft.

Huvudbestämmelserna i administrativa fullmaktslagen (2--13 §§) skall

enligt 1 § första och andra styckena äga tillämpning först när Kungl. Maj:t förordnat därom. Sådant förordnande får meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Även riksdagens medverkan är emellertid erforderlig. Förordnande får sålunda ej meddelas, därest ej Kungl. Maj:t låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändå skall sammanträda inom trettio dagar, och om förordnandet icke blir av nästföljande riksdag godkänt inom trettio dagar från riksdagens början, skall det efter utgången av denna tid upphöra att lända till efter rättelse. Om behov av tillämpning av lagen inträder under tid, då riksdagen är samlad, kan förordnande därom av Kungl. Maj:t meddelas endast med riksdagens samtycke.

Under tid, då förordnande om lagens tillämpning är i kraft, gäller icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strider mot vad enligt förordnandet blivit bestämt (1 § tredje stycket). I 1 § fjärde stycket stadgas, att lagen ej äger tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk. Undantag har även gjorts med avseende å krigsdomstolar samt beträffande myndigheter, mål och ärenden, som föll under 1940 års särskilda rättegångslag, ävensom mål och ärenden, som avsågs i en av kriget föranledd särskild lag angående patent, utfärdad den 1 november 1940 (nr 924). Sistnämnda lag är i likhet med den särskilda rättegångslagen numera ur kraft.

I femte stycket av 1 § har upptagits definitioner på begreppen statsmyndighet och kommunalmyndighet med reservation för den begränsning, som innefattas i de nu omförmälda reglerna i fjärde stycket. Dessa definitioner ansluter sig nära till motsvarande definitioner i 2 kap. 3 § i 1949 års tryckfrihetsförordning (§ 2 1:o andra stycket äldre tryckfrihetsförordningen). Med statsmyndighet skall förstås »alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer», medan begreppet kommunalmyndighet omfattar »alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar».

I 2 § första stycket inrymmes befogenhet för Kungl. Maj:t att beträffande den statliga och kommunala förvaltningen vidtaga vissa organisatoriska förändringar, som påkallas av de i 1 § angivna krigsförhållandena. Dessa befogenheter är angivna i sex särskilda punkter.

1) Kungl. Maj:t äger förordna, att uppgift, som tillkommer Kungl. Maj:t, skall i fråga om visst slag av mål eller ärenden övertagas av underordnad myndighet. — Såsom exempel på fall, då förordnande av här avsett slag kunde ifrågakomma, nämnes i de sakkunnigas betänkande, att det kunde överlämnas åt länsstyrelserna att i viss omfattning meddela tillstånd till expropriation eller att i stadsplaneärenden fatta beslut som eljest ankomme på Kungl. Maj:t. Likaså kunde omständigheterna göra det nödvändigt, att åt länsstyrelse uppdroges att föreskriva ingripanden i olika hänseenden enligt allmänna förfogandelagen.

2) Kungl. Maj:t äger förordna, att de uppgifter, som tillkommer viss stats-

myndighet, skall helt eller delvis övertagas av annan statsmyndighet eller av kommunalmyndighet eller att i fråga om visst slag av mål eller ärenden talan mot statsmyndighets beslut icke må fullföljas. — I betänkandet exemplifieras bestämmelsen bl. a. med att fångvårdsstyrelsen bör kunna bemyndigas att fullgöra de åligganden, som åvilar interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden, och att uppgifter bör kunna överföras från en länsstyrelse till annan länsstyrelse. En viktig begränsning av stadgandet är betingad av grundlagarna; det är sålunda icke förenligt med § 46 regeeringsformen, att den civila förvaltningen inom ett län helt överflyttas å militär myndighet.

3) Kungl. Maj:t äger en liknande befogenhet beträffande uppgifter, som tillkommer viss kommunal myndighet. Förordnande kan meddelas att dylika uppgifter skall helt eller delvis övertagas av annan kommunalmyndighet i samma kommun eller, om hinder därför möter, av statsmyndighet eller av kommunalmyndighet i annan kommun.

4) I fall, då enligt lag eller författning suppleanter skall utses till visst antal, äger Kungl. Maj:t förordna, att sådana må utses till visst större antal. — Bestämmelsen har närmast tillkommit med tanke på de kommunala myndigheterna men kan ha betydelse även för statliga organ.

5) Förordnande kan meddelas, att myndighet må ha sin verksamhet helt eller delvis förlagd till annan ort än den, där verksamheten eljest skall utövas. — Beträffande statsmyndighet har i allmänhet icke i lag fastslagits den ort där myndigheten skall ha sitt säte, men ofta har i samband med anslagsbeviljande eller eljest förutsatts, att verksamheten skall utövas å viss ort. Det är att märka att bestämmelsen icke avser det fall, att enstaka sammanträde eller en viss förrättning eller åtgärd måste hållas eller företagas å annat ställe än som i lag eller författning är föreskrivet; härom stadgas i 4 § andra stycket.

6) Kungl. Maj:t kan meddela förordnande om att myndighet må fatta beslut i annan sammansättning eller med mindre antal ledamöter eller i annan ordning än eljest är stadgat. — Ändringar av detta slag kan motiveras bl. a. av ökad arbetsbelastning och en med hänsyn härtill otillräcklig personaltillgång. Ett förordnande att myndighet får besluta i annan sammansättning än eljest är stadgat kan avse att självständig beslutanderätt i samband med uppdelning av en myndighet tillerkännes de olika avdelningarna, på vilka myndigheten organiserats, eller att beslutanderätten får utövas av befattningshavare i lägre tjänsteställning än eljest.

I 2 § andra stycket föreskrives att Kungl. Maj:t, i den mån det finnes påkallat på grund av de i 1 § angivna krigsförhållandena, kan bestämma att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning. De möjligheter att ålägga statsjänsteman tjänstgöring i annan befattning som finns enligt olika avlöningsförfattningar m. m. (jfr statens allmänna avlöningsreglemente, 11 och 13 §§) har ansetts ej tillfyllest för krigsförhållandena. I de sakkunnigas betänkande har understrukits att det uppenbarligen är fråga om förändringar av tillfällig art; ett förordnande av här avsett slag innebär sålunda ej att tjänstemannen har att avgå från den befattning han eljest innehar, och han bör icke åtnjuta lägre löneförmåner än i sin vanliga befattning. Stadgandet innehåller icke några motsvarande bestämmelser om skyldighet för kommunernas tjänstemän att upprätthålla befattning hos annan kommunalmyndighet eller hos statsmyndighet. De sakkunniga framhöll, att

något mera framträdande behov av dylika bestämmelser icke torde vara att förvänta. En utvidgning av stadgandet att omfatta även kommunernas tjänstemän skulle därjämte medföra särskilda svårigheter i fråga om fördelning av kostnaderna för löner till dessa tjänstemän.

Det är uppenbart att det vid krig eller därmed jämförliga förhållanden kan möta svårigheter att föranstalta om val eller utseende i annan ordning av innehavare av kommunala och andra allmänna uppdrag. Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t enligt 3 § erhållit befogenhet att förordna om anstånd med sådant val eller utseende ävensom föreskriva den jämkning av valperiodens längd som kan påkallas därav. I samma paragraf stadgas att vad i lag eller författning är föreskrivet därom att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag ej skall äga tillämpning; dock är den som fyllt sjuttio år ej skyldig att mottaga uppdrag eller kvarstå däri. I motiven har till stöd för den sistnämnda begränsningen bl. a. åberopats att den då gällande 1939 års lag om tjänsteplikt innehöll bestämmelse om att tjänsteplikt ej skulle kunna åläggas någon senare än under det kalenderår då han fyllde sjuttio år.¹

Bestämmelserna i 4 § avser att sätta ur kraft vissa av de tids- och ortsbestämmelser som reglerar förvaltningsförfarandet. Där i lag eller författning är föreskrivet, att sammanträde eller förrättning skall hållas eller annan sådan uppgift skall fullgöras inom viss tid, äger Kungl. Maj:t förordna om jämkning av sådan tid. Beträffande ändring av föreskriven plats för sammanträde eller åtgärd har det anförtrotts åt vederbörande myndighet att själv besluta.

Flera lagar och författningar innehåller stadganden i fråga om förvaltningsärendenas handläggning av innebörd, att myndighet skall höras eller viss annan utredning förebringas eller att under vissa förutsättningar återförvisning skall äga rum. Om sådan åtgärd på grund av krigsförhållandena finnes vara förenad med väsentlig olägenhet, äger enligt 5 § vederbörande myndighet i stället i annan ordning föranstalta om den erforderliga utredningen eller, då fråga är om återförvisning, utan sådan fortsätta handläggningen.

Enligt 6 § skall med behandling av mål eller ärenden angående part tillkommande rättighet eller förmån eller honom åliggande skyldighet anstå, om anledning är att antaga, att på grund av krigsförhållanden part är ur stånd att bevaka sin talan eller hinder eljest möter för utredningen. Handläggningen skall dock kunna fortsättas och avslutas, under förutsättning att frågan kan nöjaktigt utredas och handläggningens fortsättande är av synnerlig vikt för part eller eljest påkallas av särskilda skäl. Behandlingen av målet eller ärendet skall enligt 7 § återupptagas, så snart hindret upphört.

I 8 § finns bestämmelser, enligt vilka vissa påföljder, som är förenade med underlåtenhet av part eller annan att fullgöra vad myndighet förelagt honom för måls eller ärendes handläggning, icke skall tillämpas, om han

¹ Lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt har upphört att gälla med utgången av år 1947.

för sin underlåtenhet att efterkomma föreläggandet haft giltig ursäkt, som har sin grund i krigsförhållanden. När det ej är för myndigheten känt, huruvida giltig ursäkt sålunda förelegat, åligger det myndigheten att inhämta upplysning därom. Även 9 och 10 §§ innehåller bestämmelser om vissa lättnader för parter, bl. a. beträffande fullföljdstider.

I fråga om delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, stadgas i 12 § att sådan delgivning skall ske genom militär myndighets försorg. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall delgivningsintyget innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgöring är hindrad att inställa sig. Även delgivning, som verkställtts annorledes än genom militär myndighet, är gällande. Dock får delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess fästande å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk eller på annat sådant sätt. Denna reservation anknyter närmast till det i 11 kap. 10 § äldre rättegångsbalken stadgade delgivningsförfarandet. I övergångsbestämmelserna till lagen stadgas att densamma icke innebär upphävande av vad i lag är stadgat om befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om delgivning genom kungörelse eller annorledes (jfr bl. a. 30 § allmänna förfogandelagen).

Enligt 13 § medges lättnader i fråga om kungörande av sammanträde med kommunalmyndighet.

För tillämpning av ett flertal bestämmelser i administrativa fullmaktslagen, bl. a. 2 §, förutsättes särskilt förordnande utöver det allmänna förordnande som meddelas med stöd av 1 §. Sådant särskilt förordnande skall enligt vad som angivits i de olika paragraferna meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 11 § första punkten kan emellertid Kungl. Maj:t uppdraga åt underordnad myndighet att utöva vissa av de ifrågavarande befogenheterna. I 11 § andra punkten stadgas därjämte, att länsstyrelse även utan uppdrag av Kungl. Maj:t i trängande fall äger i vad angår länet, för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande, utöva befogenhet, som enligt lagen tillkommer Kungl. Maj:t. En förutsättning härför är dock uppenbarligen, att lagen enligt 1 § satts i tillämpning. I anslutning till detta stadgande anförde de sakkunniga bl. a. följande:

Som framgår av stadgandets lydelse har länsstyrelsens befogenhet icke uttryckligen begränsats till det fall, då förbindelsen mellan skilda delar av riket avbrutits. Ehuru stadgandet närmast åsyftar en dylik situation, kan det alltså tillämpas även då eljest i ett allvarligt läge ett snabbt beslut är av nöden. Ett sådant läge lär endast i sällsynta undantagsfall kunna inträda utan att riket är invecklat i krig. Ett ingripande i de befogenheter, som tillkomma ämbetsverk och därmed jämställda myndigheter, kan medföra betydande organisatoriska olägenheter och bör uppenbarligen icke ske i andra fall än då dessa myndigheter satts ur stånd att inom länet utöva på dem ankommande funktioner.

Med stöd av bestämmelse i 14 § och på grundval av ett av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet förslag (SOU 1942: 42) utfärdade Kungl. Maj:t den 2 april 1943 (nr 137) kungörelse om tillämpningen av lagen, vilken kungö-

relse alltså är gällande. Bestämmelserna i kungörelsen skall träda i tillämpning först i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar. Enligt föreskrift i 1 § kungörelsen skall dock sådana förberedande åtgärder vidtagas som särskilt anges i kungörelsen eller som eljest befinnes erforderliga för dess tillämpning.

Beträffande länsstyrelserna meddelades bestämmelser i en den 24 september 1943 (nr 708) utfärdad kungörelse om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkommer länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter. Denna kungörelse, som icke enbart innefattade tillämpningsföreskrifter till administrativa fullmaktslagen utan jämväl upptog bestämmelser av annan natur, sattes i tillämpning genom en kungörelse samma dag (nr 709), vilken emellertid upphävdes med utgången av december 1947 enligt en den 12 december 1947 (nr 967) utfärdad kungörelse. Vidare må erinras om Kungl. Maj:ts brev till samtliga länsstyrelser den 5 mars 1943 (nr 335) angående vissa bestämmelser rörande civila myndigheters verksamhet under krig. 1943 års båda författningar (nr 335 och 708) har numera delvis ersatts av kungörelsen den 20 september 1951 (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m., vilken kungörelse närmare beröres i det följande.

Av intresse i detta sammanhang är även vissa föreskrifter i 27 kap. 16 § strafflagen samt kungörelsen den 22 juni 1950 (nr 404) om vad som skall iakttas vid beredskapstillstånd m. m. (beredskapskungörelsen). I det nämnda lagrummet i strafflagen stadgas, att *beredskapstillstånd* föreligger, sedan Konungen meddelat förordnande om värnpliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet, och varar intill dess enligt Konungens förordnande sådana inkallelser icke vidare skall äga rum. Enligt bestämmelse i 1 § beredskapskungörelsen tillkännages beredskapstillstånd av Kungl. Maj:t genom kungörelse, som bringas till allmän kännedom genom radio och på annat lämpligt sätt. Vid omedelbar krigsfara kan Kungl. Maj:t låta tillkännagiva beredskapstillstånd genom *beredskapslarm* eller genom sådant larm skärpa redan bestående beredskapstillstånd. I 4 § 3. stadgas bl. a., att rekvisitionslagen (av den 30 juni 1942; jfr § 74 regeringsformen) äger omedelbar tillämpning, därest beredskapslarm givits. Detsamma gäller enligt 6 § 2. vissa stadganden i allmänna förfogandelagen, i den mån icke förordnande om tillämpning av desamma redan tidigare meddelats. Enligt 9 § låter Kungl. Maj:t, då riket kommer i krig, giva beredskapslarm, därest så icke redan skett, och kungör att *krigstillstånd* inträtt.

Den civila regionala beredskapsorganisationen enligt beslut vid 1951 års riksdags vårsession.

På grundval av ett av särskilda sakkunniga framlagt betänkande rörande länsstyrelsernas krigsorganisation m. m. framlade Kungl. Maj:t till 1951 års riksdags vårsession proposition (nr 149) rörande den civila regionala beredskapsorganisationen. Enligt propositionen skulle länsstyrelserna fungera så-

som regionala organ på den ekonomiska försvarsberedskapens område. Inom länsstyrelsens landskansli skulle organiseras en underavdelning för handhavande av hithörande frågor. Underavdelningen skulle vara uppdelad på fyra detaljer, var och en ledd av sakkunnig person. I syfte att åstadkomma en samordning beträffande planläggningen av de civila försvarsuppgifterna och för att i krig möjliggöra en samverkan mellan civila och militära myndigheter föreslogs vidare i propositionen sammanförande av vissa län till s. k. civilområden, i huvudsak sammanfallande med nuvarande militärområden. Till befälhavare inom civilområde skulle utses en landshövding. Civilbefälhavare erfordrades dock ej för Gotlands län, som helt sammanföll med ett militärområde. För Västerbottens och Norrbottens län skulle enligt förslaget samordningen lösas efter delvis andra linjer än vad som förutsattes skola gälla beträffande landet i övrigt.

I sitt över propositionen avgivna utlåtande (nr 145) yttrade statsutskottet bl. a. följande:

Vad i propositionen anförts om behovet av ett allmänt regionalt organ för den ekonomiska försvarsberedskapen har utskottet icke funnit övertygande. Enligt utskottets uppfattning kan nuvarande ordning — i varje fall vid en relativt restriktiv målsättning för verksamheten — icke under fredstid anses otillfredsställande. Denna ordning synes fördenskull i princip böra bibehållas, medan länsstyrelsernas egentliga krigsorganisation endast bör planläggas på sådant sätt, att en länsstyrelse vid förbindelseavbrott under krig i erforderlig grad kan övertaga de centrala myndigheternas uppgifter och åstadkomma den nödvändiga samordningen inom länet. Härför erfordras icke under normala förhållanden någon utvidgning av länsstyrelsernas nuvarande befattning med de ekonomiska försvarsberedskapsuppgifterna eller någon förstärkning av deras organisation utan endast att landshövdingarna — på sätt redan i regel torde ske — skaffa sig en allmän överblick över försvarsberedskapsuppgifternas handhavande och aktuella ställning i länen.

Om utskottet såsom framgår av det anförda alltså icke kan ansluta sig till den av departementschefen uttalade uppfattningen att länsstyrelsen redan i fredstid i princip skall fungera som ett allmänt regionalt organ för den ekonomiska försvarsberedskapen, finner utskottet det å andra sidan välbetänt att de problem, som kunna uppkomma i ett akut krigsläge, i nuvarande världspolitiska situation penetreras ute i länen. Detta synes lämpligen kunna ske inom den av departementschefen föreslagna underavdelningen (sektionen) på varje landskansli för ärenden rörande den ekonomiska försvarsberedskapen. Utskottet tillstyrker alltså att en sådan underavdelning tillfälligt inrättas inom varje landskansli. Sektionens uppgift bör vara att uppgöra planer för krigsorganisationen inom länet i händelse av ett förbindelseavbrott under krig, och denna uppgift bör slutföras under loppet av ett eller högst ett par år. Därefter böra sektionerna icke draga några kostnader, utan förpuppas för att kunna träda i verksamhet i ett ytterligare skärpt läge.

Förslaget om inrättande av större regionala enheter i form av civilområden lämnades av utskottet utan erinran.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av tre av utskottets ledamöter, vilka ansåg, att utskottets kritiska uttalanden borde utgå och ersättas av ett allmänt uttalande om att vad i propositionen anförts om behovet av ett allmänt regionalt organ för den ekonomiska försvarsberedskapen av utskottet funnits övertygande.

Vid behandlingen av frågan i första kammaren (I kamm. prot. 1951 nr 19 s. 92 ff) rörde diskussionen sig huvudsakligast kring frågan huruvida de föreslagna underavdelningarna vid länsstyrelserna skulle få permanent eller tillfällig karaktär. Utskottets utlåtande godkändes efter votering.

Vid frågans behandling i andra kammaren (II kamm. prot. 1951 nr 20 s. 88 ff), framförde dåvarande chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, bl. a. vissa erinringar mot vad utskottet uttalat därom, att de föreslagna underavdelningarna skulle ha till uppgift att uppgöra planer för krigsorganisationen inom länet i händelse av att ett *förbindelseavbrott* skulle uppkomma under krig. Inrikesministern anförde bl. a.:

Vid studier vid krigsspel och på annat sätt, som vi metodiskt bedrivit under de senaste åren, har det visat sig, att det inte räcker med att ha beredskap för förbindelseavbrott, alltså för det fall att en landsända till följd av en fientlig aktion blivit avskuren från förbindelse med de centrala statsmyndigheterna. Redan i och med själva krigsutbrottet måste man nämligen räkna med att både beträffande järnväg, post, telegraf och telefon uppkomma svårigheter i fråga om förbindelserna på grund av den överbelastning, som uppkommer när militären tar kommunikationsmedlen i anspråk, och att det kommer att stöta på utomordentligt stora svårigheter för en central myndighet att i detalj reglera vad som skall företagas i de olika länen. Därför måste vi i händelse av ett krigsutbrott kunna räkna med att genast genomföra en mycket långt gående decentralisering av förvaltningsuppgifterna.

I den efterföljande debatten anförde talesmän för utskottet, att utskottets ifrågavarande uttalande icke skulle tolkas alltför bokstavligt och att utskottet endast avsett att den nya organisationen icke skulle göras permanent utan vara av tillfällig karaktär. Efter dessa deklarationer förklarade reservanterna sig kunna avstå från att framställa yrkande om bifall till reservationen. Utskottets utlåtande godkändes av kammaren.

Kungl. Maj:t har sedermera den 20 september 1951 utfärdat kungörelse (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Såsom förut nämnts ersätter denna kungörelse delvis tvenne år 1943 utfärdade författningar (nr 335 och 708). I kungörelsens 1 § stadgas, att dess bestämmelser skall gälla, när administrativa fullmaktslagen är i tillämpning, så ock eljest i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar. Dock skall sådana förberedande åtgärder omedelbart vidtagas, som särskilt anges i kungörelsen eller som eljest finnes erforderliga för dess tillämpning. Bland bestämmelserna i kungörelsen må särskilt nämnas 6 §, där det stadgas att, därest under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller eljest under krig föreligger trängande behov av omedelbara åtgärder, det åligger länsstyrelse att vidtaga de åtgärder för den civila statsförvaltningens gång och de militära myndigheternas understödjande, som av förhållandena påkallas.

Civilbefälhavare i de olika civilområdena har förordnats från och med den 1 juli 1951, och instruktion för civilbefälhavare har utfärdats den 15 juni 1951 (SFS nr 429). Enligt instruktionen skall civilbefälhavaren *under fred* hålla sig underrättad om planläggningen av försvarsberedskapen inom

hans område och bl. a. verka för att planläggningen samordnas de olika myndigheterna emellan. *Under krig* skall civilbefälhavaren, i enlighet med vad därom är eller kan bli närmare föreskrivet, efter samråd med vederbörande militärbefälhavare eller kårchef samordna de civila försvarsåtgärderna och annan civil verksamhet inom civilområdet samt verka för att det militära försvaret på allt sätt understödjes och att försvarsviljan och försvarsförmågan hos befolkningen upprätthålles ävensom eljest utöva den myndighet som kan anförtros honom. Han skall även bistå de militära myndigheterna med av dem begärda råd och upplysningar. Civilbefälhavare skall upprätthålla erforderligt samband med civilbefälhavare i angränsande civilområden samt, där sådant område gränsar till län, som ej tillhör civilområde, med länsstyrelsen i detta län.

Beträffande frågan vilka maktbefogenheter, som skall tillkomma civilbefälhavare, anförde de förutnämnda sakkunniga i sitt betänkande i huvudsak följande:

Först i krig eller eljest då Kungl. Maj:t så förordnar skall civilbefälhavaren få några egentliga maktbefogenheter. Direkta maktbefogenheter skola tillkomma civilbefälhavaren i den mån sådana delegeras av Kungl. Maj:t eller av de centrala verken eller ock då sådana faktiska svårigheter i förbindelserna uppstå, att civilbefälhavaren måste ingripa, eller eljest beslut från central instans ej hinner inhämtas. Det måste emellertid förutsättas, att civilbefälhavaren och vederbörande centrala myndigheter alltid i mån av förbindelsemöjligheter hålla varandra underrättade om utvecklingen och om vidtagna åtgärder. På så sätt torde i huvudsak kompetenskonflikter uppåt kunna undgås. I förhållande till länsstyrelserna gäller det framför allt att se till att länsstyrelserna icke känna sig förhindrade att taga erforderliga initiativ eller att besluta av snabba lägesförändringar påkallade åtgärder. I vissa fall torde det framstå som självklart att civilbefälhavaren alltid skall kontaktas, t. ex. då det gäller att dirigera en flyktingström. Civilbefälhavaren skall dock ej heller i krig i egentlig mening utöva en direkt verkställande myndighet. Verkställigheten skall ankomma på resp. länsstyrelser och andra regionala myndigheter.

Departementschefen uttalade i propositionen, att han icke ansåge sig behöva redan i densamma taga definitiv ställning till frågan vid vilken tidpunkt i händelseutvecklingen civilbefälhavarna borde tilldelas självständiga maktbefogenheter. Principiellt utgick departementschefen emellertid från att såväl de till civilområdena hörande länsstyrelserna som andra regionala myndigheter borde fungera självständigt, så länge förhållandena medgåve.

Det framhölls vidare i propositionen, att vid bifall till vad i densamma förordats erfordrades ändringar bl. a. i administrativa fullmaktslagen.

Framställningar av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

I en till handelsdepartementet överlämnad promemoria, dagtecknad den 28 mars 1951, har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap lämnat en översikt över erforderliga fullmakter under krig eller avspärrning. I promemorian har bl. a. behandlats behovet av förordnanden jämlikt administrativa fullmaktslagen. Det framhålles i promemorian, att under krig åtskilliga

situationer kunde uppkomma, då åtgärder måste få vidtagas utan hinder av olika lagbestämmelser. Vid undanförsel och utrymning i brådskande fall kunde t. ex. dispens behövas från bestämmelser om yrkesmässig trafik, fartygs sjövärdighet etc. Byggnader kunde behöva uppföras i strid med stadsplane- och byggnadsbestämmelser, ved kunde behöva avverkas utan hänsyn till skogsvårdslagens bestämmelser m. m. I stor utsträckning torde administrativa fullmaktslagen öppna möjligheter härutinnan, men frågan vore om icke dennas bestämmelser behövde kompletteras med något slag av generell fullmakt att i dylika fall dispensera från olika lagbestämmelser.

Riksnämnden har vidare, i samband med avgivande av utlåtande den 7 juni 1951 över framställningar av järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen angående ändringar i kungörelserna om civilförsvaret vid järnvägarna och kraftverken, upptagit vissa spörsmål rörande administrativa fullmaktslagen. I utlåtandet har riksnämnden understrukt, hurusom i krigsfall kunde komma att finnas ett oavvisligt behov av att direkt på det civila regionala planet i större utsträckning än vad för närvarande vore stadgat ha tillgång till förfoganderätt för att bemästra olika uppkommande, det ekonomiska livet berörande situationer, i vilka ett snabbt ingripande bleve av nöden. I avslutning härtill anför riksnämnden:

De möjligheter att tillgripa förfoganderätt, som nu gällande författningar tillstådja, torde, såvitt nu är i fråga, vara antingen ej till fyllest eller ock otillräckligt preciserade. De i 76 och 85 §§ civilförsvarslagen åt civilförsvarschef resp. civilförsvarsmyndighet anförtrodda befogenheterna avseende förfoganderätt äsyfta endast tillgodoseende av civilförsvarets uppgifter. För tillämpning av allmänna förfogandelagen erfordras beslut av Konungen. När det gäller behov att tillämpa allmänna förfogandelagen torde dock administrativa fullmaktslagen erbjuda vissa möjligheter för länsstyrelserna att ingripa i kritiska situationer. Enligt 11 § i sagda lag äger länsstyrelse nämligen »i frängande fall» i vad angår länet utan uppdrag av Konungen utöva de befogenheter som enligt lagen tillkomma Konungen. Det torde vara mycket vanskligt att avgöra under vilka förutsättningar och i vad mån länsstyrelsen med stöd av detta lagrum må äga utöva förfoganderätt och det synes böra övervägas om ej dessa frågor böra klarläggas genom närmare utformade bestämmelser.

Härför talar numera ytterligare den omständigheten, att årets riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 angående den civila regionala beredskapsorganisationen beslutit, att en avdelning för ärenden rörande den ekonomiska försvarsberedskapen tillfälligt skall inrättas inom varje landskansli. Härigenom torde länsstyrelsen komma att erhålla en samlad överblick över samtliga civila försvarsförberedelser inom länet. Denna omständighet torde göra länsstyrelsen, som ju redan har åtskilliga åligganden på hithörande områden, framför varje annan regional myndighet bäst skickad att under krig bedöma var länets resurser av olika slag i kritiska situationer böra insättas för att ur det totala försvarets synvinkel bästa möjliga resultat i det aktuella läget skall kunna ernås. Med hänsyn härtill torde förevarande spörsmål om regionala myndigheters eller organs förfoganderätt under krig — i de fall då en dylik rätt över huvud taget anses böra komma i fråga eller företrädesvis vid avbrott å förbindelsen med riksstyrelsen — lämpligen kunna lösas på så sätt att länsstyrelsen erhåller befogenhet att pröva uppkommande behov av att förfoga över olika inom länet befintliga

förnödenheter för skilda regionala eller lokala myndigheters räkning. Till följd av krigshandlingar kunna emellertid situationer uppkomma, då förbindelsen även mellan länsstyrelsen och andra civila regionala eller lokala myndigheter eller organ inom länet med betydelsefulla uppgifter på det totala försvarets område bli avbrutna. För att sistnämnda myndigheter eller organ i dylika katastroffall likväl skola kunna snabbt förfoga över förnödenheter, vilka äro oundgängligen nödvändiga för deras verksamhet, synes såsom en yttersta utväg vederbörande ansvariga myndighet eller organ ute i länet böra tilläggas befogenhet att själv meddela förfogandebeslut.

Riksnämnden framhåller även — i anslutning till det i propositionen nr 149 av departementschefen gjorda uttalandet, att han ej tagit definitiv ställning till spørsmålet vid vilken tidpunkt i händelseutvecklingen civilbefälharna borde tilldelas självständiga maktbefogenheter — vikten av att behovet av befogenheter för civilbefälhavaren jämväl med avseende på förfoganderätt uppmärksammades. I samband härmed syntes också böra övervägas om och i vilken utsträckning de befogenheter härutinnan, som kunde komma att tilläggas länsstyrelserna, behöfve överflyttas på civilbefälhavaren.

Justitiedepartementets promemoria.

I den inledningsvis omnämnda, inom justitiedepartementet upprättade promemorian, vid vilken fogats ett förslag till ändringar i administrativa fullmaktslagen, har till en början upptagits frågan om vissa ändringar beträffande förutsättningarna och ordningen för lagens försättande i tillämpning. Därutinnan föreslås att Kungl. Maj:t ej skall behöva inhämta samtycke till eller efterföljande godkännande av riksdagen i fall, då förordnande om lagens tillämpning föranletts av att riket befinner sig i krig eller omedelbar krigsfara. Även beträffande formen för riksdagens medverkan, i den mån den påkallas, föreslås en uppmjukning. Enligt förslaget skall förordnande om tillämpning av lagen, när det ej föranletts av att riket befinner sig i krig eller omedelbar krigsfara, skyndsamt underställas riksdagen, och för förordnandets fortsatta giltighet skall då fordras, att riksdagen godkänner det inom en månad från underställningen.

Beträffande 3 § i lagen föreslås i promemorian borttagande av den i tredje stycket stadgade övre åldersgränsen av sjuttio år. Därvid erinras att i motiven till bestämmelsen åberopats, att 1939 års lag om tjänsteplikt innehållit bestämmelse om att tjänsteplikt ej skulle kunna åläggas någon senare än under det kalenderår, då han fyllde sjuttio år. Under krig vore det emellertid nödvändigt att tillvarata alla tillgänglig användbar arbetskraft. Alla vuxna medborgare borde oavsett ålder vara skyldiga att göra sin insats i den mån de hade hälsa och krafter i behåll. Självklart vore att ingen skulle påtvingas ett uppdrag, som han på grund av ålderssvaghet eller sjukdom ej kunde sköta.

I promemorian föreslås vidare vissa ändringar i 11 § andra punkten i anslutning till genomförandet av den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års beslut. Det framhålles, att beslutet ej innebure något de-

finitivt ställningstagande till frågan om den närmare kompetensfördelningen mellan civilbefälhavare och länsstyrelse. Det syntes emellertid böra överlämnas åt civilbefälhavaren att, i vad anginge civilområdet, i sådana situationer som avsåges i 11 § andra punkten utöva Kungl. Maj:ts befogenheter enligt lagen. Länsstyrelsen borde dock, i vad anginge länet, i kritiska lägen få handla på egen hand, därest civilbefälhavarens beslut ej kunde avvaktas eller om länet ej tillhörde civilområde och civilbefälhavare således icke funnes. Därjämte erfordrades ett förtydligande av begreppet »i trängande fall». Beträffande denna fråga anföres i promemorian:

I de ursprungliga motiven till 11 § andra punkten har understrukits, att stadgandet närmast åsyftar den situationen, att förbindelsen mellan skilda delar av riket avbrutits, men att det undantagsvis kan tillämpas även då eljest i ett mycket kritiskt läge ett snabbt beslut är av nöden. Denna grundsats synes stå i överensstämmelse med principerna för den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års beslut men torde böra på ett tydligare sätt få komma till uttryck i lagtexten. Såsom förutsättning för befogenhet till självständigt handlande hos civilbefälhavare resp. länsstyrelse bör i enlighet härmed stadgas, att under krig förbindelsen med riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller att eljest under krig föreligger behov av omedelbara åtgärder. En liknande formulering har redan begagnats i 6 § kungörelsen den 20 september 1951 (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Ytterligare en ändring föreslås i 11 §, nämligen uteslutande av uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande». Till stöd härför har i promemorian anförts följande.

Krigsförhållandena medföra ju alltid att de allmänna organen måste ingripa i samhällslivet i väsentligt större utsträckning och på ett helt annat sätt än under fredliga förhållanden. Var gränsen går för myndigheternas befogenheter att ingripa i lägen av mer eller mindre katastrofartad karaktär är måhända icke i alla avseenden fullt klart. En viss tvekan kan med hänsyn härtill råda rörande den närmare innebörden av det i 11 § andra punkten i dess gällande lydelse förekommande uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande». Det berörda uttrycket torde emellertid utan olägenhet kunna uteslutas ur stadgandet, som ju icke kan avse andra befogenheter än dem som enligt lagen tillkomma Kungl. Maj:t.

I anslutning till vad riksnämnden anført därom, att till följd av stridshandlingar kunde uppkomma situationer, då förbindelsen mellan länsstyrelsen och andra civila regionala eller lokala myndigheter eller organ inom länet bleve avbrutna och att det i ett sådant läge kunde bli nödvändigt att nämnda organ ute i länet finge självständig beslutanderätt, ifrågasättes i promemorian, om icke 11 § andra punkten borde utvidgas så att beslutanderätt utan särskilt förordnande i vissa fall tillerkändes även lokala organ. I ett sådant snabbt inträdande katastrofläge, där ett dylikt självständigt handlande från de lokala civila myndigheternas sida bleve nödvändigt måste dock, uttalas i promemorian, förutsättas att myndigheterna äger be-

fogenhet att utan stöd av särskilda lagstadganden vidtaga de åtgärder som nödläget kräver.

I promemorian beröres även det av riksnämnden framförda förslaget om komplettering av administrativa fullmaktslagen med något slag av generell fullmakt att under krig dispensera från olika lagbestämmelser. Det erinras i promemorian att redan under förarbetena till administrativa fullmaktslagen från olika håll framhållits, hurusom krigsförhållandena påkallade åtskilliga materiella ändringar i lagar och författningar. De sakkunniga hade dock ansett frågan ligga utanför de sakkunnigas uppdrag och ej framlagt något förslag i detta hänseende. Det syntes ej heller möjligt att upptaga frågan i nu förevarande sammanhang. Med hänsyn till de ofta komplicerade förhållandena som det gällde att reglera och den mångfald olika intressen som gjorde sig gällande vore det knappast troligt, att det ginge att lösa frågan medelst en eller ett par generella bestämmelser. I varje fall vore det nödvändigt att först göra en grundlig genomgång av alla berörda lagar och författningar, så att hela fältet kunde överblickas, en genomgång som borde under ledning av resp. departement göras av vederbörande myndigheter, var och en inom sitt verksamhetsområde. Förberedande åtgärder för en sådan översyn hade redan vidtagits.

I promemorian föreslås slutligen ett par ändringar i administrativa fullmaktslagen av formell natur. Uttrycket »krigsdomstolar» i 1 § fjärde stycket bör sålunda enligt förslaget utbytas mot »krigsrätter» (jfr 15 kap. militära rättegångslagen den 30 juni 1948). Ehuru den särskilda lagen angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. ej är i kraft, föreslås att det i nämnda stycke stadgade undantaget i avseende å denna lag får kvarstå i oförändrad form; såsom skäl härför anföres, att rättegångslagen sannolikt kommer att återupplivas inom den närmaste framtiden. Detsamma gäller motsvarande undantag i 9 § sista stycket. Däremot föreslås, att det undantag som avser den särskilda lagen angående patent vid krig eller krigsfara m. m. uteslutes i avbidan på en utredning, huruvida och i vilken form denna lag skall förnyas. Beträffande 12 § sista stycket föreslås, i syfte att få överensstämmelse med 33 kap. 8 § rättegångsbalken, att ett av de där anförda exemplen på delgivning som ej sker med den sökta personligen — nämligen handlings fästande å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk — ändras till att avse överlämnande av handling till den söktes husfolk. I promemorian understrykes, att detta icke innebure någon ändring i sak av stadgandets innebörd.

Yttranden över promemorian.

Över promemorian med därvid fogat lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av överbefälhavaren, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, samtliga civilbefälhavare, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län.

Det i promemorian framlagda lagförslaget lämnas i yttrandena i huvudsak utan erinran. En del ändrings- och tilläggsförslag framföres emellertid.

Överbefälhavaren, riksnämnden och civilbefälhavaren i femte civilområdet uttalar sig för att administrativa fullmaktslagen får automatiskt träda i tillämpning vid lägen av starkt krisartad karaktär. I den mån det icke ansåges möjligt att i lagen direkt anknyta till ett visst faktum, såsom krigstillstånd, beredskapslarm el. dyl., borde i beredskapskungörelsen intagas föreskrift om att beredskapslarm innebure, att administrativa fullmaktslagen försattes i omedelbar tillämpning. *Riksnämnden* framhåller därjämte, att något behov av att giva förordnande om tillämpning av lagen under av krig föranledda utomordentliga förhållanden, som icke samtidigt ansåges innebära krigsfara för Sveriges del, knappast torde komma att föreligga. Denna betingelse för lagens tillämpning borde därför kunna utgå.

I anslutning till de föreslagna ändringarna i 11 § framhåller *civilbefälhavaren i andra civilområdet* vikten av att erforderlig arbetsorganisation ställes till civilbefälhavarnas förfogande. Genom instruktionen för civilbefälhavarna hade dessa ålagts uppgifter, särskilt i fråga om planläggning och samordning, som ginge väsentligt längre än vad tidigare förutsatts. Genom anvisningar från centrala myndigheter hade civilbefälhavarna ålagts ytterligare synnerligen ansvarsfulla uppgifter beträffande planläggning för det civila försvaret, varjämte utredningsförslag förelåge om nya åligganden på ett flertal områden. Det vore uppenbart att det ej funnes möjlighet för civilbefälhavarna att på ett tillfredsställande sätt fullgöra vad sålunda redan ålagts dem eller som i sådant hänseende föreslagits, såvida ej redan i fred erforderlig arbetsorganisation ställdes till deras förfogande. Med den arbetsbelastning, som åvilade länsstyrelserna, kunde man ej av deras befattningshavare få den hjälp som krävdes. Innan denna organisationsfråga blivit löst, torde de uppgifter, som enligt promemorian skulle ankomma på vederbörande civilbefälhavare, icke motsvaras av dennes möjligheter att fullgöra desamma. Angelägenheten av att civilbefälhavarna erhåller tillräcklig personal understrykes även av *civilbefälhavaren i femte civilområdet*. Han framför i samband härmed förslag om bestämmelser, som möjliggör för statlig myndighet att taga i anspråk kommunal befattningshavare. Härom anföres:

Under krigsförhållanden är det avsett att å civilbefälhavaren lägga omfattande och betydelsefulla arbetsuppgifter, och de torde komma att utrustas med självständiga maktbefogenheter. För fullgörande av uppgifterna att samordna den civila försvarskraften torde till civilbefälhavarnas förfogande komma att ställas ett kansli, sammansatt i huvudsak av experter inom skilda civila förvaltningsområden. Behovet av kompetenta befattningshavare inom civilbefälhavares kansli torde måhända icke alltid kunna fyllas enbart med ianspråktagandet av statliga befattningshavare, utan det synes även böra räknas med att för en del arbetsuppgifter, t. ex. inom den administrativa försvarsberedskapens område, kunna behöva ianspråktagas kommunala tjänstemän, exempelvis kommunalborgmästare, drätselldirektörer, landstingsdirektör eller stadsombudsman. Någon möjlighet att med tillhjälp av en tjänstepliktslag åvägabrinda en dylik omflyttning synes knappast föreligga, åtminstone om tjänstepliktslagen erhåller samma avfattning som den senast gällande.

På grund av det anförda ifrågasätter denne civilbefälhavare, huruvida icke stadgandet i 2 § andra stycket administrativa fullmaktslagen borde kompletteras med en föreskrift om skyldighet för kommunal befattningshavare att tjänstgöra i statlig befattning. I förarbetena till lagen hade visserligen framhållits, att en utvidgning av det ifrågavarande stadgandet i lagen skulle medföra särskilda svårigheter i fråga om fördelning av kostnaderna för löner till dessa tjänstemän. Emellertid syntes icke alltför stort avseende böra fästas vid lönefrågan i nu förevarande sammanhang. För tjänstgöring t. ex. inom civilbefälhavares kansli torde endast heltidstjänst kunna komma i fråga, och i så fall borde befattningshavaren helt av statsmedel erhålla den avlöning, till vilken han varit berättigad i sin kommunala befattning. Skulle deltidstjänst mellan statlig och kommunal befattning i något fall anses böra förekomma, syntes möjligheter föreligga att göra en skälig uppdelning.

Överbefälhavaren och civilbefälhavaren i tredje civilområdet betonar särskilt angelägenheten av att erforderliga decentraliseringsåtgärder planeras redan i fredstid. *Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* påpekar, att vad som för civilbefälhavarnas och länsstyrelsernas del vore av särskild betydelse i förslaget vore, att en länsstyrelse endast i det fall att civilbefälhavare ej funnes eller hans beslut ej kunde avvaktas skulle vid förbindelseavbrott äga att utan särskilt uppdrag utöva befogenhet, som enligt lag tillkomme Konungen. Ehuru måhända vid beslutet om tillsättande av civilbefälhavare en sådan ställning som följde härav icke varit tillämnad dessa, torde en konsekvens av beslutet vara, att vid förbindelseavbrott den delegerade regeringsmakten sammanhölls hos civilbefälhavarna. Det torde nämligen även i ett dylikt fall vara lämpligt att enhetliga regler gjordes gällande för så stora delar av riket som möjligt. Det vore emellertid en självklar förutsättning, att i den mån möjligheter därtill förefunnes, sådana befogenheter icke komme att av civilbefälhavarna utövas utan samråd med övriga till området hörande länschefer. *Civilbefälhavaren i femte civilområdet* framhåller, att föreskrifter saknas huru skall förfaras, då i fall som avses i 11 § andra punkten meningskiljaktigheter föreligger mellan civila myndigheter, som handlar med Kungl. Maj:ts befogenhet, och militära befälhavare. I särskilt hög grad framträdde kravet på kompletterande föreskrifter i nu förevarande avseende, när det gällde frågor, som berörde civildörsvarsverksamhetens inriktning samt befolkningens försörjning med livsmedel och andra förnödenheter.

Överbefälhavaren, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ger uttryck åt den uppfattningen, att den i promemorian förutsatta befogenheten för lokala myndigheter att i ett snabbt inträdande katastrofläge utan särskilda bemyndiganden vidtaga de åtgärder som nödläget kräver borde komma till uttryck i lagen.

Överbefälhavaren anser det av riksnämnden framförda förslaget om komplettering av administrativa fullmaktslagen med något slag av generell fullmakt att under krig dispensera från olika lagbestämmelser beaktansvärd.

Den översyn av lagar och författningar som påbörjats måste därför betecknas som synnerligen angelägen. Samma uppfattning uttalas av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Civilbefälhavaren i tredje civilområdet* påpekar, att man i avvaktan på den berörda utredningen, vilken förutsattes bli omfattande, vore hänvisad att i krigssituationer på detta område handla utan stöd av lagbestämmelser. Å andra sidan måste man utgå från att dispenser av antytt slag i betydande omfattning bleve nödvändiga. Ett sådant tillstånd måste givetvis skapa stor osäkerhet hos myndigheterna. Det förefölle med hänsyn härtill lämpligt, att riksnämndens förslag i någon form genomfördes provisoriskt i avvaktan på en mera definitiv lagstiftning.

Beträffande delgivningsreglerna i 12 § framhåller *civilbefälhavaren i tredje civilområdet*, att viss tjänstgöring inom civilförsvaret, t. ex. vid bevakningspolisen, vore jämförbar med tjänstgöring vid krigsmakten. Det borde därför övervägas, om icke särskilda delgivningsregler erfordrades jämväl för viss personal inom civilförsvaret.

Departementschefen.

I syfte att den statliga och kommunala förvaltningens effektivitet i möjligaste mån skall kunna upprätthållas vid krigstillstånd eller därmed jämförligt läge ger 1942 års administrativa fullmaktslag Kungl. Maj:t eller, under vissa villkor, underordnad myndighet befogenhet att för sådant fall förordna om ändringar i gällande regler rörande förvaltningens organisation och verksamhet. Nämnda lag har i den remitterade promemorian gjorts till föremål för en översyn, som resulterat i ett förslag till ändringar i vissa av lagens stadganden. Förslaget innebär dels ändring av grunderna för lagens försättande i tillämpning, dels anpassning av lagen till den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års riksdagsbeslut och dels ytterligare en del ändringar av huvudsakligen formell natur.

Vad den förstnämnda frågan beträffar har i promemorian föreslagits, att kravet på riksdagens medverkan vid lagens försättande i tillämpning skall inskränkas i viss omfattning, varjämte enligt förslaget förfarandet vid frågans underställning hos riksdagen, när sådan underställning är påkallad, något uppmjukats. Även jag anser det ur beredskapssynpunkt angeläget med en förenkling av proceduren. Jag vill dock förordna några jämkningar i promemorians förslag. När riket befinner sig i krig, torde det ej vara erforderligt med särskilt förordnande om att lagen skall träda i tillämpning, utan lagen bör då automatiskt gälla. Förhandenvaro av krigstillstånd skall enligt 9 § beredskapskungörelsen konstateras genom en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. I övriga fall bör däremot krävas förordnande av Kungl. Maj:t, vilket alltid skall underställas riksdagens prövning, således även då förordnandet föranletts av omedelbar krigsfara. Föreskrifterna om riksdagens medverkan torde böra utformas i nära anslutning till stadgandena i 2 § lagen den 30 maj 1952 (nr 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten. Förordnandet torde alltså böra, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen. Om riksdagen ej

gillar förordnandet inom två månader från underställningen, bör det vara förfallet. Inträder krigstillstånd innan underställning hunnit ske, ingriper regeln om automatiskt ikraftträdande och underställning blir då onödig.

Med hänsyn till den moderna krigföringens karaktär måste man räkna med att behov av tillämpning av administrativa fullmaktslagen kan inträda, även om riket icke befinner sig i krig eller det föreligger ett läge, som för vårt land kan anses innebära krigsfara. Möjligheten att sätta lagen i tillämpning vid utomordentliga, av krig föranledda förhållanden bör därför bibehållas.

Om läget är sådant, att beredskapslarm kan givas enligt beredskapskungörelsen, föreligger uppenbarligen förutsättningar för att lagen omedelbart skall äga tillämpning. För att i ett sådant läge förenkla förfarandet torde det vara lämpligt att i beredskapskungörelsen intaga ett stadgande att beredskapslarm innebär förordnande om att lagen skall äga tillämpning. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen har motsvarande stadganden intagits i beredskapskungörelsen i fråga om rekvisitionslagen och vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen, och i propositionen 1952: 181, vilken ligger till grund för nyssnämnda lag den 30 maj 1952, har chefen för inrikesdepartementet framhållit lämpligheten av att beredskapslarm innebär förordnande om sådan skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten, varom stadgas i lagen.

För anpassning av administrativa fullmaktslagen till den civila regionala beredskapsorganisationen föreslås i promemorian vissa ändringar i 11 § andra punkten. Den därstädes stadgade befogenheten för länsstyrelse att i kritiska lägen handla i Kungl. Maj:ts ställe skall enligt förslaget i första hand tillkomma civilbefälhavare. Blott om civilbefälhavarens beslut ej kan avvaktas eller länet ej tillhör civilområde och civilbefälhavare således icke finnes, skall länsstyrelsen äga handla på egen hand. Vidare har begreppet »i trängande fall» närmare utvecklats i lagtexten, varjämte på anförda skäl föreslagits, att uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande» skall uteslutas ur lagrummet. Jag tillstyrker dessa ändringar, vilka torde stå i överensstämmelse med grunderna för 1951 års beslut om den civila regionala beredskapsorganisationen. Såsom understukits av civilbefälhavaren i fjärde civilområdet bör civilbefälhavaren vid utövande av den angivna befogenheten i möjligaste mån samråda med övriga länschefer inom civilområdet. Anvisningar om samråd och samarbete med de militära myndigheterna finnes i den för civilbefälhavarna utfärdade instruktionen.

I överensstämmelse med den uppfattning som uttalats i promemorian anser jag ej erforderligt att i lagen meddelas uttryckliga bestämmelser om beslutanderätt för lokala organ i lägen av katastrofartad karaktär. I den mån icke delegation i förväg skett på grundval av bestämmelser i administrativa fullmaktslagen måste det, såsom uttalas i promemorian, förutsättas att myndigheterna i ett sådant läge har att utan stöd av särskilda lagstadganden vidtaga de åtgärder som nödläget kräver.

Ej heller är jag beredd att framlägga förslag till ett generellt stadgande

om dispens från olika lagbestämmelser av materiell karaktär. Skulle det visa sig att den utredning på området som pågår kommer att draga alltför långt ut på tiden, torde det dock böra övervägas att genomföra en provisorisk lagstiftning i ämnet.

Ett par civilbefälhavare har i sina yttranden betonat vikten av att tillräcklig personal ställes till civilbefälhavarens förfogande. Denna fråga torde ej böra behandlas här. I detta sammanhang har emellertid även framförts förslag om sådan komplettering av 2 § administrativa fullmaktslagen, att kommunal befattningshavare kan åläggas tjänstgöra i stallig befattning. Man torde få räkna med att behov av sådan omflyttning kan uppkomma. Jag förordar därför att 2 § kompletteras i det angivna hänseendet. Möjlighet bör emellertid även beredas att flytta kommunal befattningshavare till annan kommunal befattning.

Såsom föreslagits i promemorian torde den i 3 § stadgade åldersgränsen böra borttagas. Vidare bör de formella jämkningar i 1 § fjärde stycket och 12 § som föreslagits i promemorian genomföras.

Civilbefälhavaren i tredje civilområdet har ifrågasatt, om icke 12 § borde kompletteras med särskilda delgivningsregler för personal inom civilförsvaret. Det är möjligt att i vissa fall svårigheter kan uppstå att på vanligt sätt verkställa delgivning med personer som fullgör civilförsvarsplikt. Då emellertid tjänstgöring inom civilförsvaret som regel fullgöres i hemorten, anser jag ej behövt med särskilda delgivningsregler för civilförsvarspersonal.

Lagändringarna torde böra träda i kraft snarast möjligt.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över detta lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Georg Dahlin.

¹ Denna bilaga, vilken fränsett viss redaktionell jämkning är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 16 december 1952.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden NISSEN,
HELLQUIST,
KARLGREN,
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 12 december 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 november 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av e. o. hovrättsassessorn Per Gunnar Bergsten.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 december 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 16 december 1952 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 28 november 1952 remitterade förslaget till *lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.*

Med förmälan, att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran, hemställer föredraganden, att förslaget med viss redaktionell jämkning måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Harriet Stangenberg.